

loco observatum singulis diebus : si vero ecclesie non esset adscriptus, officio publico assistens, chorum sequi posset, in particulari proprium officium recitare deberet. Quaedam difficultates, ad pastores plures ecclesias habentes, capellanos, etc., spectantes, solventur in Tract. de Preceptis Ecclesie, cap. 1.

§ II. — De ordine, tempore, integritate et continuatione officii divini.

Notandum in Breviario sicut in Missali esse rubricas mere directorias, quæ respiciunt, v. g., situm corporis extra chorum, ordinem servandum inter commemorationes, etc., et rubricas præceptivas quæ plus minusve graviter obligant. Nulla datur regula ad eas discernendas earumque gravitatem æstimandam.

Quæ diximus, ubi de sacrificio Missæ, de S. Rit. Cong. decisionibus, pariter intelligenda sunt de ejusdem S. Cong. responsionibus relative ad divinum officium.

1° Horæ canonicæ in eo dicendæ sunt ordine quo exponuntur in Breviario, id est, Matutinum ante Laudes, Laudes ante Primam, etc.

2° Attamen sola inversio ordinis, secluso contemptu, non est materia peccati mortalis, quia gravem non continet deformitatem. *Ita communissima doctorum sententia.*

3° Imo, rationabili interveniente causa, nullum est peccatum. *Hinc* 1° qui ante Vesperas in choro parvas non recitavit Horas, laudabilius cantat cum choro, Horas postea recitaturus. Idem putamus dici posse ubi agitur de psalmodia alternis vocibus et in communi, ut fit in seminario. 2° Qui iter faciens habet Diurnale et non Breviarium, parvas Horas, Vesperas et Completorium ante officium nocturnum dicere potest : item et psalmos nocturnorum ante lectiones. 3° Qui Matutinum non recitavit, cum amico vel cum alia persona alicujus auctoritatis, eum rogante aut desiderante, parvas Horas recitare potest, Matutinum postea recitaturus. 4° Polest similiter, officio præsentis diei nondum terminato, offi-

cium sequentis diei cum altero recitare, reliquum officii deinde completurus.

4° Tempus pro toto officio complendo est a media nocte ad alteram mediam noctem ; sed, ex consuetudine tempore S. Thomæ jam existente, Matutinum et Laudes vespere diei præcedentis, ubi sol dimidium cursum inter meridiem et occasum explevit, recitari possunt, licet melius sit ut singulæ Horæ temporibus diei et noctis quibus correspondent recitentur, v. g., Matutinum ad mediam noctem, Laudes ad auroram, Prima ad ortum solis, Tertia ad nonam horam, Sexta ad meridiem, Nona ad tertiam horam, Vesperæ ad occasum solis, et Completorium ad crepusculum seu ante cubitum, ut tradit et explicat *Bened. XIV, Instit. 24.*

5° Qui nocturna pridie, ante tempus ex consuetudine fixum, recitare inciperet, probabiliter non satisfaceret, quia obligatio annexa diei, et dies cui annexa est recitatio nocturnorum, nondum incepta est, ut supponitur. Obligatio vero cum die terminatur, ita ut, media nocte adveniente, qui huc usque officium distulit, plus minusve graviter peccavit secundum negligentiam : sed illud recitare non tenetur, et per recitationem, licet in modum penitentiae suadenda sit, culpa admissa non deleteretur.

6° In Quadragesima, Vesperæ ante prandium recitari solent, in memoriam antiquæ disciplinæ, juxta quam jejunium ante solis occasum et vesperearum recitationem non frangebatur : at nulla est obligatio stricta, extra chorum, sic agendi, et absque notabili causa Vesperæ post prandium recitari possunt. Sic *Ferraris, art. 4, n. 17,* et alii communiter auctores.

7° Aliæ partes officii, a Matutino et Laudibus diversæ, pridie quacumque de causa valide recitari non possunt : unde qui prævidet se cras a recitatione officii impeditum fore, illud hodie recitare non tenetur. In tota autem die, cui annexum est, valide recitatur, quia substantia ejus tunc servatur.

8° At inversio temporis, sine rationabili causa, est peccatum veniale, majus vel minus, juxta gradum anticipa-

tionis vel negligentiae. Hinc Matutinum et Laudes, vel pridie diei, vel ipsomet die, sed mane, recitari debent; Prima et Tertia ante meridiem: receptum est ut Sexta et Nona sic etiam dici soleant, licet absque causa post meridiem dici possint. Vesperae in spatio quod excurrit inter meridiem et solis occasum recitandae sunt, et serius Completorium dici potest.

9° Ubi rationabilis est causa, Horas anticipare vel differre licet, sed melius est eas anticipare; nam, inquit *Hugo a S. Victore* apud *Ferraris*, art. 3, n. 23: « Ante » horam orare, providentiae est; post horam, negligentiae; in hora, obedientiae. » Hinc Patres societatis Jesu et Fratres Minores apostolica obtinuerunt indulta, vi quorum totum officium, usque ad Completorium exclusive, mane recitare possent, ratione itineris vel alicujus honestae occupationis. *Ferraris*, ibid.

« Ut quis licite possit anticipare vel postponere debet » tum tempus Horarum, sufficit quaevis causa utilis vel » honesta, nimirum concio paranda vel audienda, periculum supervenientis occupationis vel laboris, major » devotio sive quies, tempus aptius ad studendum, vel » simile. » Sunt verba *S. Ligorii*, l. 4, n. 173, qui plures alios citat, et dicit hanc sententiam esse communem. Vide *Bened. XIV*, Inst. 24, n. 9, idem cum *S. Th.* contra quosdam alios rigidiores docentem.

10° Unusquisque integrum recitare tenetur officium singulis diebus, juxta rubricas, affixum, quia Ecclesia non vult tantum imponere officium in genere, sed officium a se determinatum. Mutare igitur officium diei est de se peccatum in genere suo mortale, juxta communissimam sententiam. Gravitas vel levitas culpae pendet a majori vel minori imminutione quae fit vel intenditur. Si officium indebite assumptum est aequivalens aut fere aequivalens officio relicto, et mutatio non fiat ex contemptu, neque ex animo eam saepius iterandi, sed ex aliqua levi occasione, peccatum est tantum veniale. Nullum esset, si mutatio ex rationabili causa fieret, puta quia deest pars Breviarii requisita. Vide *Suarez*, de *Horis can.*, cap. 23, n. 12 et seq.

Qui ex inadvertentia, non tamen invincibili, unum officium pro alio recitavit, non tenetur omissum recitare, quia, juxta communem opinionem, Ecclesia non vult tantum onus illi imponere: hinc axioma, *Officium pro officio*. Attamen consilii est propria officii omissi recitare; et, si officium recitatum notabiliter brevius esset omissio, non tantum consilii, sed praeepti esset sufficientem dare compensationem. Ex hypothese quod differentia uni nocturno vel Completorio aequivaleret, obligatio videretur esse gravis.

Postea recitare debet officium diei currentis, etiamsi illud jam dixerit. Porro officium sic per oblivionem aut inadvertentiam omissum ea die qua fieri debebat secundum rubricas, non potest eo anno amplius fieri, uti resolvit *S. R. C.* 17 jun. 1673.

11° Qui dubitat an Horam aliquam omiserit, vel positivam habet rationem conjecturandi se illam reipsa recitasse, et tunc eam repetere non tenetur; ita communiter doctores: vel nullam habet rationem positivam judicandi se eam potius recitasse quam non recitasse, et eam repetere debet, quia certa est obligatio, et dubia recitatio. Qui vero, certus se recitasse, dubitat tantum an integre recitaverit, ad nihil tenetur; si enim ob talem incertitudinem repetendum esset, perpetuis anxietatibus animus turbaretur.

12° Ad integritatem officii pertinent 1° *Pater, Ave* et *Credo*, in initio vel in fine officii, prout notantur, non vero orationes *Aperi, Domine*, et *Sacrosanctae*, nec antiphonae *B. Mariae*; 2° *Litaniae Sanctorum* diebus *S. Marci* et *Rogationum* quae obligant sub peccato mortali, et pridie post *Laudes* dici nequeunt, sed ipso die ab iis qui processioni non assistunt, quia tenent locum processions; *Ferrar.*, v° *Litan.*, n. 16; *S. Ligor.*, l. 4, n. 161.

Penitentia, ut vulgo dicitur, ab episcopo, in fine ordinationis, ordinatis imposita, ad divinum officium non pertinet, nec etiam obligat sub peccato, ait *Collet, Traité de l'Office*. Attamen qui eam voluntarie omittet, ab aliquo saltem peccato difficile excusaretur.

13° Integritati divini officii satisfaciunt 1° qui alternis vocibus cum aliis etiam non clericis hymnos, psalmos, cantica recitant, partem ab altero choro recitatam, lectiones, capitula, versiculos, orationes, etc., ab uno tantum vel a pluribus dicta, attente audientes, quia usus generalis legem sic interpretatur: propter rationem oppositam, qui in triplici vel quadruplici choro recitarent, non satisfacerent. 2° Qui, dum cantantur Horæ, ex officio vel ex superioris mandato aliquid ad officii solemnitatem pertinens agere tenentur, v. g., parare libros, antiphonas annunciare, cereos accendere, organa pulsare, cantores dirigere, altaria thurificare, etc., ea repetere non obligantur quæ alii, ipsis non audientibus nec recitantibus, canunt vel recitant, quia chorus cui inserviunt supplet pro ipsis. *Est sententia communis; Ferraris, art. 3, n. 18; S. Ligorius, l. 4, n. 156.* 3° Qui vere pronuntiant, licet, propter strepitum externum, vel propter surditatem, se non audiant: sufficit, juxta omnes, quod, remoto obstaculo, sese audire possint, et probabiliter id non necessarium est, modo articulatio distincta existat; *S. Ligorius, l. 4, n. 162.*

14° Contra vero integritati non satisfaciunt 1° qui oculis tantum legunt, vel inter dentes pronuntiant et non articulant, quia tunc vera non est recitatio; 2° qui cum sociis recitantes, ita festinant, ut versus absolvi non expectent, si hoc fiat in magna quantitate; secus si hoc in minore fieret quantitate: tunc peccatum esset duntaxat veniale; 3° qui syllabas ita adulterant aut syncopant, ut substantia mutetur quoad sensum, vel intelligi moraliter nequeat: alias hæc mutatio vel corruptio esset solum venialis; 4° probabiliter partes quæ ab organo vel alio musicæ instrumento personantur, in choro voce humana recitandas esse, vel ab omnibus, vel saltem ab uno aut a pluribus, eo modo ut ab aliis audiri possint; *Ferraris, art. 3, n. 20.*

15° Singulæ Horæ separatim dici possunt, quia sunt totum completum, et tunc *Pater noster*, vel *Pater et Ave*, juxta Breviariorum rubricas, ante et post unamquam-

que dicenda sunt, ut dicit *La Croix* apud *S. Ligorium, l. 4, n. 167.*

Quidam negaverunt Laudes à Matutino separari posse sine causa; verum communis sententia docet id licere.

16° Quæcumque notabilis interruptio intra unam Horam, v. g., inter duos psalmos, sine causa, est peccatum veniale, quia unitas ab Ecclesia præscripta rumpitur; sed peccatum veniale non excedit, quia substantia præcepti observatur: imo plures affirmant, apud *S. Ligorium, n. 168*, aliis non contradicentibus, partem Matutini pridie et partem in crastino sine peccato gravi dici posse.

Si legitima adsit causa Horam interrumpendi, v. g., propria vel aliena utilitas, visitatio alicujus personæ recipienda, quæ incommode differretur, responsum interroganti statim dandum, mandatum superioris exsequendum, vel jussa aut consilia inferiori danda, confessio excipienda, si penitens expectare non possit, etc.: in his et in similibus circumstantiis nullum est peccatum; nec probabiliter pars jam recitata iteranda est, quamvis longa fuerit interruptio: sic, contra aliquos, *S. Ligorius, l. 4, n. 168*, et multi cum illo. Ratio est, quia singuli psalmi et versus completam habent significationem, et satis uniuntur per intentionem continuandi, vel per recitationem adjunctam; aliunde talis interruptio sine causa esset peccatum veniale tantum: ergo cum legitima causa nullum est peccatum.

Nocturna Matutini completa per tres horas licite separari possunt, saltem si aliqua, licet levis, adsit causa, quia, juxta plures auctores, antiquitus sic fiebat. Interruptio fit absolute, sine *Pater noster*, et pars sequens, post interruptionem, absolute incipitur.

§ III. — De intentione et attentione necessaria in recitando officio divino, ubi de tempore et situ corporis.

1° Certum est aliquam saltem requiri intentionem in recitando officio divino, alioquin actio non esset humana: intentio actualis non est necessaria, quia illius ho-

mines non sunt capaces; sufficit ergo intentio virtualis, quæ ad actus humanos sola requiritur.

2° Objectum autem hujus intentionis debet esse recitatio religiosa divini officii et expletio ecclesiastici præcepti, saltem aliquo modo intellecta, explicite scilicet, vel implicite. Cæterum, circa hoc punctum nemo anxius esse potest; quicumque enim ad officium obligatus, illud de more recitare volens, vel recitans, eo ipso implicitam et sufficientem habet intentionem satisfaciendi, etiamsi, recitando, intra se diceret: Satisfacere non intendo; hanc Horam repetere mihi propono, etc. Finis enim præcepti sub præcepto non cadit, sed solum opus externum rite completum: at officium, more consueto recitatum, est opus præscriptum rite completum, quamvis intentio repetendi extiterit. Ergo. Ita *Ferraris*, art. 2, n. 16; *S. Ligorius*, l. 4, n. 176, et multi apud ipsum, contra paucos, inter quos *Collet*.

3° Nulla est necessitas renovandi intentionem ad singulas Horas, etsi continue non recitentur, quia clericus Breviarium iterum sumens ad continuandum, ipso facto intentionem satisfaciendi habet.

4° attentio est actus intellectus aliquid considerantis, sicut intentio est actus voluntatis aliquid desiderantis et volentis. Alia est interna, et alia externa.

1° attentio interna est animi advertentia et applicatio ad id quod recitatur, attentio vero externa in eo consistit ut nihil fiat externe cum attentione interna incompatible, v. g., non legatur, non pingatur, non confabuletur, etc. attentio interna quoad divini officii recitationem est triplex, videlicet 1° superficialis, qua ad verba tantum attenditur, ut recte, distincte ac reverenter proferantur; 2° litteralis, qua ad sensum verborum percipiendum attenditur; et 3° spiritualis, qua ad Deum qui invocatur, vel ad gratiam quæ postulat, vel ad sanctos honorandos attenditur.

2° Quidam probabilistæ docuerunt attentionem mere externam, cum distractionibus voluntariis, ad satisfaciendum præcepto sufficere; sed monstruosa hæc senten-

tia ab omnibus sanioris doctrinæ defensoribus rejicitur, eamque prædamnaverat Innocentius III, in Decretal. l. 3, tit. 41, cap. 9, relatus, ubi loquens de iis qui ad divina officia aures intentas non porrigunt, sic habet: « Hæc » igitur similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes, in virtute obedientiæ, ut » divinum officium, nocturnum pariter et diurnum, » quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter et » devote. » Nonne evidens est voces *studiose* et *devote*, voluntarias distractiones omnino excludere? Ergo. Unde in oratione præparatoria petitur a Deo gratia divinum officium *digne, attente ac devote* recitandi.

3° Hinc qui voluntarie est distractus in recitandis Horis vel in earum parte notabili, non satisfacit, et mortaliter peccat, nisi intra tempus opportunum partem sic dictam repetat. Quidam tamen in eo casu excusant beneficiatum a restitutione fructuum, quia restitutio pro omissione officii præcipitur, et in eo casu officium reipsa non omittitur. Ita *Ferraris*, v^o *Attentio*, n. 26; *S. Ligorius*, l. 4, n. 175; et multi apud eos.

Qui involuntarie ita fuisset distractus, ut humano modo non egisset, non satisfacisset; v. g., qui in choro assistens dormisset.

4° Non autem sola distractio quæ intenditur in se, est voluntaria, sed et illa quæ volita est in sua causa, ut 1° si quis advertat se distrahi, et per negligentiam crassam distractiones non curet; 2° si, inter recitandum, occupationibus cum intentione interna incompatilibus vacet, puta colloctionibus circumstantium aures præbeat, objecta externa curiositatis causa aspiciat, etc.; 3° si immediate post ludum vel aliam vanam occupationem, officium recitet, sciens per experientiam se in tali casu semper esse distractum; a fortiori, si experientia jam monitus, causam culpabilem hujusmodi distractionum ponat, v. g., in potu vel in cibis excedat, ira inflammetur, disputationibus turbetur, recitationem officii per negligentiam nimis differat, et somno gravetur.

5° Contra vero si sufficiens sit ratio ponendi causam

ex qua sequi solent distractiones, non imputantur, modo consensus eis non præbeatur, nec impediunt quin recitatio sit valida et licita. Fieri potest et sæpe fit ut ratio non a toto excuset peccato, sed a tanto, illudque a mortali ad veniale reducat.

Similiter qui semiplene tantum distractionibus consentit, vel cum aliqua negligentia eas repellit, venialiter peccat quidem, sed nihilominus substantialiter satisfacit.

6° Attentio spiritualis est optima ac exoptanda, sed non necessaria; sufficit vero attentio litteralis, imo et superficialis, id est attentio ad verba, cum pia intentione orandi et Deum colendi; quia oratio sic facta, est vera, Deo digna et præcepto satisfacit, ut patet exemplo monialium et idiotarum Horas canonicas ignoto idiomate recitantium vel canentium, et tamen, juxta omnes, præcepto satisfaciunt. Attentio igitur litteralis ad substantiam præcepti non pertinet: ergo nec docti eam adhibere tenentur ut præcepto satisfaciunt.

Attentio igitur ad Deum juxta sensum verborum est perfectior; deinde attentio ad sensum litteralem: attentio ad verba recte proferenda est minus perfecta, et tamen sufficit, modo juncta sit cum virtuali saltem mentis applicatione ad Deum: secus, oratio non esset.

7° Omnibus itaque ad recitandum officium obligatis consulendam est ut sub initio actualement habeant intentionem Deum laudandi, eamque identidem renovent, et sensum verborum percipere studeant. Si autem recitationem cum debita intentione inceperint, et postea se distrahi deprehendant, attentionem tranquille revocent, et absque ulla interruptione pergant. Sciant necessariam non esse attentionis recordationem, et velle attendere ad attentionem esse fontem distractionum.

8° Pro scrupulosis notandum est eos ab omni repetitione, ob defectum attentionis requisitam, prohibendos esse, alioquin mox intolerabilibus torquerentur anxietatibus, et quandoque recitatio officii ipsis interdicenda est donec illud sine tanto incommodo recitare possint; lex enim po-

sitiva cum tanto incommodo non obligat. Sic S. Ligorius, l. 4, n. 177, ad finem.

9° Privata Horarum recitatio fieri potest in omni loco honesto, juxta hæc Ps. cii, 22, verba: *In omni loco dominationis ejus benedic, anima mea, Domino.* Privatas orationes ex devotione recitare in locis immundis, etiam ventrem purgando, nullum est peccatum; officium ibi dicere ex aliqua causa licitum est; sine causa, peccatum esse veniale, propter indecentiam, communiter docent auctores. Vide Ferraris, v° *Officium*, art. 4, n. 31, et S. Ligorius, l. 4, n. 179.

10° In choro servandus est sub veniali situs corporis rubricis præscriptus, surgendo, sedendo, genuflectendo, etc. Extra chorum, nulla est culpa situm præscriptum omittere, licet laudabile sit illum servare. Sic communiter auctores. Plures, exemplis sanctorum fulti, suadent aut, reverentiæ causa, omne officium, exceptis lectionibus et responsoriis, recitetur stando vel genuflectendo: ita Collet, et plures apud ipsum. Sed omnes fatentur nullum esse peccatum recitare officium sedendo aut deambulando, in loco decenti, sed a strepitu remoto. Plerique a veniali non excusant eum qui sine causa illud recitat in lecto, aut alio situ mollitiem pariter redolente.

11° Quod dicitur de situ, dicendum est de signo crucis, et de aliis signis externis in choro usitatis: in officio privatim recitato laudabiliter fiunt, et inculcate omittuntur.

Qui tamen in choro privatim recitaret, ob rationabilem causam, a quolibet signo privato abstinere et signa chori non omittere deberet, propter uniformitatem.

12° Qui matutinum die dominica, pro feria secunda sequenti, ante solis occasum recitat, ad Antiphonam B. Mariæ genuflectere non debet; at post solis occasum genuflectendum est, quia spatium diei dominicæ a primis Vesperis usque ad finem secundarum Vesperarum excurrit. Sic Gavantus, de Fin. Officii, cap. 22, n. 18, et Ferraris, art. 4, n. 36.

13° Ex novis editionibus Breviarii Romani, oratio *Sacro-sanctæ* recitanda est flexis genibus, ad obtinendam

remissionem culparum in recitatione officii admissarum.

Petitur an recitans officium in statu peccati mortalis præcepto satisfaciat.

R. 1° Apud omnes constat peccatorem culpa lethali maculatum, Deum utiliter orare posse, si quoddam habeat desiderium de peccato exeundi, aut saltem actuale non habeat propositum peccandi; alioquin hujusmodi peccatoribus omnis prohibenda esset oratio et pietatis actio, quod sensui communi adversatur.

R. 2° Si peccator actuale habeat propositum peccandi, dubium est an satisfaciat: negat *Collet*, contenditque beneficiarium in eo casu ad restitutionem fructuum teneri. Alii vero multi affirmant, dicentes illum quidem in tali dispositione nihil pro se obtinere posse, et tamen præcepto satisfacere, quia nomine Ecclesiæ orans, pro aliis obtinere potest. Ita *S. Ligorius*, l. 4, n. 178, testificans hanc sententiam esse communiorem et veriolem. Supponendum est tamen actuale hoc peccandi propositum tale non esse ut intentionem et attentionem requisitas impediatur.

§ IV. — De causis a recitando officio excusantibus.

Causæ a recitatione divini officii excusantes ad tres revocari possunt, quæ sunt impossibilitas, grave detrimentum, seu impossibilitas moralis, et legitima dispensatio.

1° *Impossibilitas*; ad impossibile enim nemo tenetur: unde a recitatione officii divini excusatur 1° qui non habet Breviarium, quia illud in itinere, in naufragio, in incendio, etc., perdidit. Si propria culpa illud domi reliquerit, in mare projecit, etc., graviter peccavit, et ommissio Horarum ipsi imputanda est: si tamen de culpa sincere doleat, novum non admittit peccatum Horas omittendo; 2° cæcus vel lingua paralyticus, ita ut legere vel pronuntiare non possit.

2° *Grave detrimentum, seu impossibilitas moralis*; apud omnes enim theologos sequens existit axioma: *Lex positiva non obligat cum tanto incommodo.*

Unde, qui Breviarium recitare non potest sine gravi de-

trimento, ab illo excusatur. Hinc excusantur 1° qui gravi infirmitate detinentur, v. g., febris, dolore intestinorum vel capitis: non vero si infirmitas sit levis; 2° qui juste timent ne ex recitatione in gravem infirmitatem incidant; 3° convalescentes, saltem per aliquot dies, donec vires reficiantur: in dubio de gravitate infirmitatis, standum est iudicio medici aut alterius viri prudentis; 4° qui tempore persecutionis timent ne ex recitatione Breviarii prodantur; 5° qui tota die occupantur operibus charitatis vel officiis religionis, quæ sine scandalo ac gravi sui vel aliorum detrimento omitti vel differri nequeunt; sic excusarentur concionatores qui concionem sine scandalo aut famæ suæ detrimento omittere non possent, nec tamen eam præparare si officium recitarent; confessarii qui per totam diem confessiones necessarias excipiunt, vel ad ægrotos periclitantes vocantur, etc.

Rarissime tamen optimi sacerdotes Horarum recitationem omittunt ob hujusmodi causas: illam potius anticipant vel differunt.

3° *Legitima dispensatio*; onus quippe divinum recitandi officium non jure naturali aut divino positivo imponitur, sed jure ecclesiastico: ergo summus Pontifex ab illo valide dispensare potest etiam sine causa et licite cum debita causa. Usu receptum est ut episcopi valide ac licite, ob sufficientem causam et ad breve tempus, dispensare valeant, nempe quando de impotentia morali seu de gravitate detrimenti metuendi dubitatur. Idem posse vicarium generalem docent *Ferraris*, *S. Ligorius* et plures apud eos.

Superiores etiam locales regularium valide et licite ob rationabilem causam cum suis subditis dispensare possunt, ut ex variis regularium privilegiis ostendit *Ferraris*, art. 5, n. 35.

Notandum 1° eum qui officium statutis horis recitare non potest, illud anticipare vel postea supplere teneri, quia præceptum pro tota die urget. Hinc qui prævidet se, ob causam superventuram, a recitandis Horis vespertinis impeditum fore, eas mane recitare tenetur, et qui Matutinum et Laudes ante vesperam et noctem proprii diei

dicere non potuit, ab eis non excusatur donec media nox non advenit.

Notandum 2° eum qui totum officium recitare non potest, a parte possibili non ideo excusari, ut Innocentius XI definiit anno 1679, sequentem damnando propositionem: « Qui non potest recitare Matutinas et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem. »

Notandum 3° eum qui per seipsum Horas canonicas recitare non potest, eas per alium recitare non teneri; quia ibi agitur de obligatione personali. Similiter ad alias preces officio divino æquivalentes stricte non obligatur: nulla quippe lege ecclesiastica hæc compensatio præscribitur: ab ea tamen communiter non abstinere pii ecclesiastici ac religiosi, et laudabilem hanc consuetudinem valde commendant quidam auctores, ut *Navarrus, Silvester, Paludanus, Collet*, etc.

Cæcus, qui ope socii aliquas saltem Horas recitare potest, ad eas tenetur, si socium commode habere possit; secus, ab eis excusatur. *Sic communiter auctores.* Partes notabiles quæ scit memoriter, recitare tenetur, non vero tenetur eas discere ut recitet. Qui proprio caret Breviario inculpabiliter, alterum legitime approbatum, si habere possit, recitare debet. Mutus stricte non tenetur oculis legere Breviarium, quod pronuntiare nequit, quia lex eum obligat ad recitandum et non ad legendum. Ita *Suarez* cum multis aliis.

De causis a recitatione publica in choro excusantibus hic non loquimur, quia de speciali obligatione canonicorum et regularium non tractamus.

ARTICULUS TERTIUS.

DE HABITU CLERICALI.

Nomine habitus clericalis, non solæ intelliguntur vestes, sed quidquid statum exteriorum personæ constituit. Dicemus 1° de habitu; 2° de tonsura clericali; 3° de iis quæ a clericis vitanda sunt.

§ I. — De habitu clericali.

In initio nulla videtur fuisse distinctio, quoad vestes, inter laicos et clericos extra functiones sacras spectatos: hanc introduci cœpisse in sexto sæculo cõmmuniter docent auctores, postquam scilicet Barbari usum brevioris vestimenti intulerant. Laici quippe togam Romanam deserentes breviora vestimenta ut pote commodiora deferre cœperunt; clerici vero, gravitatis et modestiæ causa, vestem longam retinuerunt.

Concilium Carth. jam statuerat, can. 45, ut « Clericus professionem suam et in habitu et in incessu probet, et ideo nec vestibus nec calceamentis decorem quærat. » Deinceps plurima concilia prohibuerunt ne clerici antiquum morem mutantes, vestes laicales induerent, ut Agathense, anno 506; Matisconense, anno 581; Romanum III, sub papa Zacharia, anno 743; Suessionense III, anno 744; Metense VI, anno 888; et tandem Tridentinum, quod, sess. 14, de Reform., cap. 6, sic habet:

« Quia vero, etsi habitus non facit monachum, oportet tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant; tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas religionisque contemptus, ut propriam dignitatem et honorem clericalem parvipendentes, vestes etiam deferant publice laicales... » Decernit postea clericos ab episcopo monitos et non parentes, graviter puniendos esse, juxta constitutionem Clementis V *Quoniam*, in concilio Viennensi editam, et in Clement. 1. 3, tit. 1 de Vita et Honestate clericorum, relatum. Omittimus alia concilia, varios textus juris canonici, Patrum, summorum Pontificum, ac innumeras synodos diœcesanas. Ergo existit lex ecclesiastica habitum clericalem præcipiens, et quidem sub gravi, ut patet, tum ex verbis concilii Tridentini, hunc neglectum vocantis temeritatem et religionis contemptum, tum ex gravitate penarum contra clericos inobedientes decretarum. *ta omnes theologi, etiam mitiores.* Hinc statuenda sunt sequentia